

Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija Žepče 1458. – 2008. (urednik Franjo MARIĆ), Hrvatski institut za povijest, Zagreb – Općina Žepče, Zagreb–Žepče, 2010., 363 str.

Prigodom 550. obljetnice prvoga pisanog spomena imena Žepče održan je međunarodni znanstveni simpozij u Žepču 10. i 11. listopada 2008. pod pokroviteljstvom predsjednice Federacije Bosne i Hercegovine i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske te u organizaciji Općine Žepče, Hrvatskog instituta za povijest, Hrvatskoga državnog arhiva i Instituta za crkvenu povijest Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na simpoziju su izloženi radovi povijesne, religiozne, geopolitičke i kulturne tematike usko vezane uz žepački kraj te su sabrani u zbornik objavljen u prosincu 2010. godine u Zagrebu.

Zbornik otvara rad Milka Brkovića »Isprava kralja Stjepana Tomaša izdana u Žepču 1458. (14. X) (diplomatička analiza, sadržaj i povijesne okolnosti)« (11–31). Autor detaljno analizira ispravu kralja Stjepana Tomaša kojom kralj sa svojim sinom knezom Stjepanom potvrđuje srpskom velmoži i logotetu Stjepanu Ratkoviću posjede prije dobivene od srpskih despota, kao i novostečene u Bosni. Upravo se u tom dokumentu prvi put spominje ime Žepče. Uz povijesne okolnosti autor razlaže dijelove isprave počevši od invokacije i datacije preko uvoda ili protokola, zatim tekst, kontekst, sadržaj i eshatokol te na temelju diplomatičko-povijesne analize zaključuje kako je isprava bogata diplomatičkim formulama.

Franjo Šanjek radom »Stjepan Tomaš, bosanski kralj (1443.–1461.) i krstjani Crkve bosanske« (33–44) razjašnjava doktrinarne odrednice Crkve bosanske, odnos srpskog pravoslavlja i krstjana, navodni maniheizam Crkve bosanske, iznosi nekoliko važnih povijesnih činjenica iz doba vladavine Stjepana Tomaša. Naime, sam je kralj progonio krstjane iz

političkih razloga, a u isto vrijeme javlja se ztanimanje papa za infiltraciju tzv. »bosanske hereze« i nasilni »dijalog« s Rimom te upravo iz tog razdoblja potječu povijesno-literarni vrijedni spisi koje su napisali sami krstjani. Na kraju autor kao dodatak radu donosi prijepis oporuke gosta Radina Butkovića iz 1446. godine.

Slijedi povijesni pregled Žepča pod osmanskom vlašću Dina Mujadževića (»Žepče pod osmanskom vlašću od kraja 15. stoljeća do kraja 18. stoljeća«, 45–49). Nove spoznaje o urbanom razvitku i demografskim kretanjima na području Žepča u 15. i 16. stoljeću, koristeći se objavljenom literaturom i povijesnim vrelima, donosi Aladin Husić u prilogu »Žepče prema osmanskim izvorima 15. i 16. stoljeća« (51–60).

Na temelju građe iz središnjeg arhiva Svete Stolice i Povijesnog arhiva Kongregacije za evangelizaciju naroda, poglavito koristeći Kongregacijina izvješća biskupskih pohoda, Jadranka Neralić rekonstruirala povijest župe i grada Žepča u radu naslovljenom »Žepče u Vatikanskim arhivima« (61–72).

Franjo Marić u radu »Izbor iz žepačke bibliografije« (73–107) donosi bibliografske jedinice koje se odnose izravno ili neizravno na Žepče i naselja žepačke općine u povijesnim, arheološkim, političkim te djelima društvenih i prirodnih znanosti.

»Podrijetlo imena Žepče« (109–124) tema je koju istražuje Petar Jukić krenuvši od podrijetla imena i izgovora u usmenoj predaji i pisanom obliku, nastavlja obradom pojma Žepče u poznatijim rječnicima i enciklopedijskim izdanjima te završava tumačenjem latinskog korijena riječi. Problematikom refleksa prahrvatskoga i praslavenskoga samoglasnika jata u govoru Žepča bavi se Mijo Lončarić u prilogu »Žepčanski govor – prilog istraživanju [l. jat /ě/]« (125–141).

Na primjeru Travničke gimnazije, prve javne gimnazije na području Bosne i Hercegovine, Mijo Korade ukazuje na djelovanje, ulogu i važnost isusovačke odgojne i školske ustanove na tom prostoru, ali i na prilagodljivost crkvenih redova mjestu i vremenu njihova djelovanja (»Metodologija i karakteristike srednjoškolskog obrazovanja u BiH u 19. i 20. stoljeću – primjer Travničke gimnazije«, 143–154).

»Hrvatsko kulturno društvo *Napredak* Sarajevo – podružnica u Žepču (1906.–1949.)« (155–181) rad je u kojem Zdravko Matić prikazuje ulogu podružnice Hrvatskoga kulturnog društva *Napredak* kako u očuvanju hrvatskog identiteta na području Žepča, tako i u gospodarskom, kulturnom i političkom razvoju Žepča kroz mnogobrojne akcije – od novčane pomoći siromašnima, stipendija do otvaranja raznih kulturnih i socijalnih ustanova.

Brane Vrbić radom »Povijest novinstva u Žepču« (183–196) daje doprinos povijesti tiska BiH objektivnim prikazom sadržaja i značenja tiskovina žepačkog kraja koje su izlazile između 1865. i 2000. godine.

Prateći posljedice odluka Berlinskog kongresa 1878. godine na događaje u Žepču na dvije razine – lokalnoj i široj, nacionalnoj odnosno na razini Bosne i Hercegovine, Amir Duranović piše rad »Okupacija Bosne i Hercegovine i Žepča 1878. godine« (197–203).

Analizom nekoliko arhivskih fondova Hrvatskoga državnog arhiva iz razdoblja NDH, Margareta Matijević donosi relevantne spoznaje o političkim i društvenim odnosima na području žepačkog kotora, ističe kako rat nije ostavio težih posljedica na gospodarstvo kao što su glad i masovno umiranje od bolesti, ali je zabilježena tragična sudbina žepač-

kih Židova (»Žepče i žepački kraj u arhivskim fondovima Nezavisne Države Hrvatske«, 205–218).

Životopis Žepčaka Ismeta Muftića – prvog zagrebačkoga građanskog imama i muftije koji je svojim djelovanjem postavio temelje muslimanske zajednice u Zagrebu donosi Zlatko Hasanbegović. Rad naslovljen »Žepčak Ismet ef. Muftić, utemeljitelj zagrebačkoga muslimanskog kruga« (219–235) autor je napisao na temelju vlastite knjige *Muslimani u Zagrebu 1878.–1945. Doba utemeljenja*. Husnija Kamberović u prilogu »Žepče u Drugom svjetskom ratu prema ocjenama Zemaljske komisije za utvrđivanje ratnih zločina« (237–245) predstavlja zapisnik Zemaljske komisije za utvrđivanje ratnih zločina iz 1946. godine, unutar kojeg je prikazano partizansko viđenje ratnih zbivanja, a koje je ujedno i polazište kasnijih komunističkih ocjena tijekom Drugoga svjetskog rata na prostoru Žepča. Problematikom statusa i administrativne organizacije grada te uzrocima i posljedicama promjena strukture stanovništva Žepča u razdoblju od austrougarske uprave u BiH do propasti Kraljevine Jugoslavije bavi se Seka Brkljača u prilogu »Stanovništvo Žepča od 1910. do 1941. godine« (247–254).

Slijede dva rada tematski vezana uz matične knjige Župe Žepče. Prvi je rad Ivana Kosića »Matične knjige Župe Žepče (1750.–1813.)« (255–264) u kojem autor analizira dva sveška matičnih knjiga Župe Žepče pohranjenih u Župnom uredu u Žepču nastalih između 1750. i 1813. godine. Drugi rad Tatjane Mušnjak prikaz je istraživanja obavljenih na matičnim knjigama Župe Žepče (materijali na kojima su pisane, oštećenja i uzroci oštećenja, uvez), a koja su utjecala na odabir metode konzerviranja i restauriranja (»Konzervatorsko – restauratorski radovi na matičnim knjigama Župe Žepče«, 265–281).

Povijest židovske zajednice u Žepču od dolaska Židova u Bosnu i Žepče, preko njihova djelovanja u političkom i gospodarskom životu do holokausta u Jasenovcu nakon čega židovska zajednica u Žepču nije obnovljena (jedini trag o njezinu postojanju danas je groblje), rekonstruirala Eli Tauber u prilogu »Jevrejska (Židovska) zajednica u Žepču« (283–287).

Jereja Zoran Širković u radu »Православна Црква у Жепчу« (289–300) obrađuje povijest Pravoslavne crkve u Žepču uz pomoć matičnih knjiga, na kraju rada piše životopise svećenika koji su služili na parohiji Zavidovičko-Žepačkoj, dok povijesni pregled nastanka i djelovanja islamske zajednice u Žepču donosi Izet Efendić u prilogu naslovljenom »Islamska zajednica u Žepču u periodu od 1458. do 2008.« (301–315).

»Strukture Katoličke crkve na žepačkom području« (317–329) tema je koju obrađuje Slavko Slišković. Autor sustavno razlaže povijest Katoličke crkve u Žepču od ranokršćanskog razdoblja do suvremenog doba i njezinih najnovijih postignuća kao što je izgradnja Katoličkoga školskog centra unutar kojeg se od 2008. godine održava i nastava Stručnog studija računarstva.

»Sarajevski nadbiskup Stadler i metropolita Kosanović zavadili se zbog Žepča« (331–339) posljednji je rad zbornika u kojem Tomo Vukšić rasvjetljuje okolnosti i sam sukob sarajevskog nadbiskupa Stadlera i metropolite Kosanovića. Sukob je izbio nakon Kosanovićeve okružnice kojom je optužio Katoličku crkvu za unijatizam ponukan primjerom

Žepča, gdje je kod pravoslavne djece za kanonskog pohoda 1882. godine našao rimski katekizam koji im je poklonio mjesni učitelj.

Na kraju se može zaključiti da je zbornik radova ovdje prikazan vrijedan prinos sveukupnom poznavanju povijesti i kulture te osobito crkvenih prilika u Žepču i na širem žepačkom području od prvih stoljeća njegova bilježenja u vrelima do suvremenog doba.

Ana Biočić